

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation : APEC) เป็นการร่วมมือระหว่างประเทศต่าง ๆ รอบมหาสมุทรแปซิฟิกซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1989 มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาค ร่วมมือกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ ตลอดจนสำรวจผลประโยชน์และนโยบายทางเศรษฐกิจระหว่างกัน โดยประเทศสมาชิกได้จัดการประชุมกันเป็นประจำทุกปี ซึ่งในการประชุมครั้งที่ 6 ที่เมืองโบกอร์ ประเทศอินโดนีเซียเมื่อปี ค.ศ.1994 ประเทศสมาชิกได้ร่วมกันประกาศปฏิญญาโบกอร์ เพื่อจัดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนในประเทศสมาชิก โดยพยายามทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในระยะยาวของการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน (Free and Open Trade and Investment) ซึ่งมีเป้าหมายในการเปิดเสรีของทุกสมาชิกก่อนสิ้นปี ค.ศ. 2020

ตามทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ การค้าเสรีจะทำให้มีสวัสดิการเพิ่มขึ้นจากการผลิตตามความชำนาญ ทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลผลิตรวมสูงที่สุด แต่การจัดสรรทรัพยากรการผลิตใหม่ที่จะเกิดขึ้นจากการลดการกีดกันการค้า โดยโยกย้ายทรัพยากรจากอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าซึ่งการผลิตในประเทศจะมีต้นทุนสูงนี้ไปสู่อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกที่มีประสิทธิภาพในการผลิตสูงกว่า เป็นผลให้เกิดต้นทุนในการปรับตัว (Adjustment Cost) ขึ้น เช่น อุตสาหกรรมที่ถูกกระทบจากสินค้านำเข้าซึ่งไหลเข้ามาจากการเปิดการค้าเสรีอาจจะไม่สามารถแข่งขันได้ ทำให้ต้องล้มเลิกการผลิตไป ปัจจัยการผลิตต่างๆ อาทิ แรงงานที่มีอยู่เกิดการว่างงานชั่วคราวขึ้น รวมทั้งการใช้เครื่องมือเครื่องจักรอย่างไม่เต็มกำลังในการผลิต เป็นต้น แต่หากการค้าส่วนใหญ่เกิดจากการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน (Intra-Industry Trade) อุปสรรคทางด้านต้นทุนในการปรับตัวจะมีค่อนข้างน้อยกว่าการค้าระหว่างอุตสาหกรรมหรือการค้าสุทธิ (Inter-Industry Trade or Net Trade) เพราะการค้าภายในอุตสาหกรรมจะเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตไปใช้ภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน ซึ่งทักษะงานและปัจจัยการผลิตที่ต้องการมีความคล้ายกันทั้งในด้านชนิดและสัดส่วนที่ใช้ ดังนั้น ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ เช่น แรงงานและเครื่องจักร จะปรับตัวเข้าสู่การผลิตสินค้าใหม่ได้ง่ายกว่าการเปลี่ยนแปลงระหว่างอุตสาหกรรม จึง

เป็นการลดเวลาและต้นทุนการปรับตัวที่เกิดขึ้น และเพิ่มโอกาสในการเป็นตลาดการค้าเสรีในภูมิภาคของกลุ่ม APEC ได้

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น นโยบายการลดอุปสรรคทางการค้าของ APEC จะส่งผลกระทบต่อรูปแบบอุตสาหกรรมในกลุ่มประเทศต่างๆ ในภูมิภาคและต้นทุนการปรับตัว ดังนั้น เพื่อให้เห็นถึงบทบาทความสำคัญของการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นที่จะแสดงโครงสร้างการเจริญเติบโตทางการค้าของกลุ่มประเทศต่างๆ ในภูมิภาค APEC คือ กลุ่ม ASEAN (ประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และ ฟิลิปปินส์), NAFTA (ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และ เม็กซิโก), ANZCERTA (ประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์) และ East Asia (กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก คือ ประเทศญี่ปุ่น จีน เกาหลีใต้ ฮองกง) รวมทั้งพิจารณาเปรียบเทียบความสำคัญของอัตราการเติบโตของการค้าภายในอุตสาหกรรม (Intra-Industry Trade Growth) และอัตราการเติบโตของการค้าระหว่างอุตสาหกรรมหรือการค้าสุทธิ (Inter-Industry Trade or Net Trade Growth) ที่มีผลต่อการเติบโตของมูลค่าการค้ารวมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเปรียบเทียบช่วงปี 1985-1989 และ 1989-1993 ตลอดจนศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันในกรณีศึกษาของประเทศไทยกับประเทศคู่ค้าใน ASEAN การศึกษาในครั้งนี้พิจารณาจากสินค้าอุตสาหกรรมซึ่งจำแนกตามระบบ SITC (Standard International Trade Classification) โดยใช้ตัวเลขรหัสสินค้า 2 หลักเป็นเกณฑ์

ผลการศึกษาพบว่า ทุกกลุ่มประเทศมีการค้าภายในภูมิภาค APEC (Intra-APEC Trade) เป็นส่วนสำคัญในมูลค่าการค้าทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นมูลค่าการส่งออก การนำเข้า หรือการค้ารวมภายในภูมิภาค ก็มีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 60 ของมูลค่าการค้ารวมในทุกกลุ่มประเทศและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ปี 1985, 1989 ถึง 1993 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับมูลค่าการค้าภายนอกภูมิภาค (Extra - APEC trade) เห็นได้ชัดว่าการค้าภายในภูมิภาคมีมูลค่าคิดเป็นสัดส่วนประมาณ 2 เท่าตัวของการค้าภายนอกภูมิภาคในทุก ๆ ปีที่พิจารณา ซึ่งการมีส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเป็นการค้าในสินค้าอุตสาหกรรมเป็นหลัก โดยมีมูลค่าสูงมากและได้เพิ่มความสำคัญต่อการค้าโดยรวมของ APEC มาโดยตลอด ทั้งทางด้านส่งออก การนำเข้า และการค้ารวมในทุกกลุ่มประเทศ โดยในปี 1993 มีสัดส่วนการค้าสินค้าอุตสาหกรรมสูงถึงร้อยละ 80 ของการค้าโดยรวมของ APEC ดังนั้นกลุ่มประเทศต่างๆ จะได้รับผลกระทบจากการลดอุปสรรคทางการค้าของกลุ่ม APEC ในสินค้าอุตสาหกรรมมากกว่าสินค้าเกษตรที่มีแนวโน้มลดความสำคัญลงเรื่อยๆ

ผลการวิเคราะห์ที่มาของการเติบโตในมูลค่าการค้ารวม โดยแยกเป็นผลกระทบจากการเติบโตของการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันและผลกระทบจากการเติบโตของการค้าระหว่างอุตสาหกรรมหรือการค้าสุทธิ (Decomposition of total trade : Contributions of Intra-Industry Trade and Inter-Industry Trade) นั้น สามารถสรุปได้ว่า ในช่วงปี 1985-1993 การค้าภายในกลุ่ม APEC มีการเติบโตจากทุกกลุ่มในภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม ASEAN, East Asia, ANZCERTA หรือ NAFTA มาจากบทบาทของการเติบโตในการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันเป็นสำคัญ ตั้งแต่ช่วงปี 1985-1989 ก็มีบทบาทมากกว่าการค้าสุทธิในทุกกลุ่มอยู่แล้ว ยกเว้น กลุ่ม ANZCERTA มีบทบาทของการค้าสุทธิมากกว่าการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน และเมื่อพิจารณาในช่วงหลังคือปี 1989-1993 การค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันยิ่งเพิ่มความสำคัญขึ้น โดยมีบทบาทต่อการค้ารวมมากกว่าการค้าสุทธิในทุกกลุ่มประเทศ โดยเฉพาะกลุ่ม East Asia และ ANZCERTA การเติบโตของการค้าภายในภูมิภาค เป็นผลมาจากการเติบโตของการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันทั้งหมด เนื่องจากบทบาทของการค้าสุทธิส่งผลให้การค้ารวมมีการเติบโตลดลง (ค่า C_{it} ซึ่งแสดงบทบาทของการค้าสุทธิต่อการเติบโตในการค้ารวมมีค่าติดลบ) ส่วนกลุ่ม ASEAN และกลุ่ม NAFTA ก็มีอัตราการเจริญเติบโตของการค้ากับกลุ่ม APEC จากบทบาทของการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันเป็นส่วนใหญ่เช่นเดียวกัน

ในการศึกษาผลของปัจจัยต่างๆ ทางทฤษฎีต่อระดับการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน ใช้ดัชนี Grubel-Lloyd ซึ่งเป็นตัววัดสัดส่วนการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันของประเทศไทยกับประเทศสมาชิก ASEAN แต่ละประเทศ ยิ่งค่าดัชนีเข้าใกล้ 1 มากเท่าใด แสดงว่ามีการค้าภายในอุตสาหกรรมในการค้ารวมมากขึ้นเท่านั้น จากการประมาณการด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square : OLS) ปัจจัยที่มีผลต่อดัชนีการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันกรณีของประเทศไทยกับประเทศคู่ค้าในกลุ่ม ASEAN ในปี 1991 คือ ความคล้ายกันโครงสร้างอุปสงค์และอุปทานของสินค้าในประเทศไทยกับประเทศคู่ค้า ความซับซ้อนและการใช้เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าสูงทำให้เกิดความหลากหลายในสินค้า และระดับการลงทุนสร้างเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศใน ASEAN ของบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่น ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้ดัชนีแสดงสัดส่วนการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันของประเทศไทยกับประเทศสมาชิกในภูมิภาคสูงขึ้น ส่วนสิ่งกีดขวางการค้าทางธรรมชาติ คือ ระยะทางระหว่างประเทศ ซึ่งทำให้ต้นทุนการขนส่งสูงขึ้น ส่งผลให้ดัชนีการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันต่ำลง ส่วนปัจจัยอื่น ๆ คือ อัตราภาษีศุลกากรที่ใช้เป็นตัวแทน (proxy) ของสิ่งกีดขวางการค้าทางด้านนโยบายรัฐบาล โดยการศึกษาพบว่า ไม่มีผล

ต่อดัชนีการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว นอกจากสิ่งกีดขวางการค้าทางด้านมาตรการทางภาษีศุลกากร ยังมีมาตรการอื่นที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากรอีกด้วย ดังนั้นจึงสรุปไม่ได้แน่นอนว่า สิ่งกีดขวางทางการค้าด้านนโยบายรัฐบาลจะมีผลอย่างไรต่อการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันของประเทศไทยกับประเทศสมาชิกกลุ่ม ASEAN และปัจจัยด้านความแตกต่างของรายได้ต่อหัวของทั้งสองประเทศซึ่งแสดงถึงความแตกต่างของรูปแบบอุปสงค์และรสนิยมของผู้บริโภคก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับดัชนีการค้าภายในอุตสาหกรรมด้วย เนื่องจากการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้จำนวนมากเกิดในสินค้าชั้นกลางหรือชิ้นส่วนประกอบต่างๆ ซึ่งไม่เกี่ยวกับอุปสงค์และรสนิยมของผู้บริโภคโดยตรง ดังนั้นจึงทำให้ตัวแปรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วปัจจัยต่างๆ ที่ได้นำมาศึกษาสามารถอธิบายการเกิดขึ้นของการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันของประเทศไทยในภูมิภาคนี้ได้ส่วนหนึ่งเท่านั้น

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาซึ่งได้ผลสรุปว่า นโยบายการลดอุปสรรคทางการค้าของ APEC ที่จะเกิดขึ้น มีแนวโน้มการขยายตัวของการค้าโดยผ่านการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน ทำให้การปรับตัวสู่การค้าเสรีไม่ยุ่งยากและไม่เกิดต้นทุนสูงเท่ากับ การขยายตัวผ่านการค้าระหว่างอุตสาหกรรมหรือการค้าสุทธิ การแลกเปลี่ยนสินค้าที่เพิ่มขึ้นจะไม่เปลี่ยนประเภทอุตสาหกรรมที่ผลิตเท่าใดนัก แต่อาจจะเปลี่ยนแปลงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งการใช้เครื่องจักร อุปกรณ์ หรือปัจจัยการผลิตต่างๆ จะปรับตัวค่อนข้างง่าย จึงไม่ควรกังวลเกี่ยวกับปัญหาด้านทุนการปรับตัวที่จะเกิดขึ้นจากการลดอุปสรรคทางการค้า ดังนั้น แต่ละกลุ่มความร่วมมือในภูมิภาค APEC ควรดำเนินการร่วมกันในการประสานแผนการลดข้อกีดกันทางการค้าลงทั้งที่เป็นมาตรการเชิงภาษีและไม่ใช่ภาษี เพื่อสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศให้เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีสวัสดิการเพิ่มขึ้นจากการผลิตตามความชำนาญ และได้ผลผลิตรวมสูงที่สุด

การศึกษาค่าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันในครั้งนี้เป็นการศึกษาในภาพรวมของแต่ละกลุ่มสมาชิกในภูมิภาค APEC เท่านั้น ไม่ได้ศึกษาในรายละเอียดของการค้าระหว่างแต่ละประเทศสมาชิก ดังนั้นควรจะมีการพิจารณาเป็นรายประเทศของกลุ่มความร่วมมือในภูมิภาค APEC เพื่อเปรียบเทียบและชี้ให้เห็นถึงแหล่งที่มาของความสำคัญของการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันของแต่ละกลุ่มประเทศที่ได้ศึกษามา และหากการวิเคราะห์แบ่งกลุ่มอุตสาหกรรมที่ศึกษาให้

ละเอียดขึ้น เช่น แบ่งตาม SITC 3 หลัก หรือ 4 หลัก สินค้าที่อยู่ในระดับอุตสาหกรรมประเภทเดียวกันจะมีความคล้ายกันชนิดและสัดส่วนปัจจัยการผลิตมากขึ้น ทำให้สามารถศึกษาเปรียบเทียบว่าความสำคัญของการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันจะลดลงมากน้อยเพียงใดและยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการค้าภายในภูมิภาคนี้หรือไม่ นอกเหนือจากนี้ การศึกษาปัจจัยที่กำหนดการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันของประเทศไทยกับสมาชิก ASEAN ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม โดยหาตัวแปรที่เหมาะสมและพิจารณาตัวแปรสิ่งกีดขวางทางการค้าทางด้านนโยบายที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากรอื่น ๆ เพื่อให้ได้ปัจจัยที่สามารถอธิบายระดับการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันได้ดียิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย